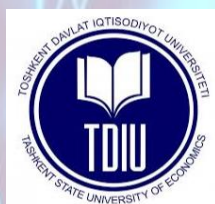

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ
ВАЗИРЛИГИ
МИНИСТЕРСТВО ВЫСШЕГО И СРЕДНЕГО СПЕЦИАЛЬНОГО
ОБРАЗОВАНИЯ РЕСПУБЛИКИ УЗБЕКИСТАН**

**ТАШКЕНТСКИЙ ГОСУДАРСТВЕННЫЙ ЭКОНОМИЧЕСКИЙ
УНИВЕРСИТЕТ**

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

**ЎЗБЕКИСТОНДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА
МЕНЕЖМЕНТ ВА КОРПОРАТИВ БОШҚАРУВНИНГ АҲАМИЯТИ**

халқаро илмий-амалий конференцияси маъруза тезислари тўплами

**Ўзбекистон, Тошкент ш.,
2020 йил 20 май**

- шахсий маълумотларни ҳимоя қилиш муаммоси билан боғлиқ кибер-тахдидлар хавфи (қисман фирибгарлик муаммоси рақамли саводхонлик жорий қилиниши билан ҳал қилиниши мумкин);

- “рақамли куллик” (миллионлаб одамларнинг хатти-ҳаракатларини бошқариш учун маълумотлардан фойдаланиш);

- меҳнат бозорида ишсизликнинг ортиши, чунки баъзи касблар ва ҳаттоки айрим саноат тармоқларининг йўқ бўлиб кетиш хавфи ортиши билан боғлиқ мисолларни кўплаб учратамиз. Бунга ахборот технологиялари ва унинг маҳсулотларининг янада кенг тарқалиши натижасида эришиш мумкин, масалан: электрон касса аппаратлари, тармоқ дўконлари, мижозларга хизмат кўрсатадиган ботлар, замонавий транспорт воситалари ва бошқалар);

- “рақамли тафовут” (рақамли таълимдаги рақамли хизматлар ва маҳсулотлардан фойдаланиш нуқтаи назаридан ва натижада битта мамлакатда ёки турли мамлакатларда одамлар фаровонлиги даражасидаги тафовут).

Юқоридагилардан келиб чиққан ҳолда рақамли технологияларни имкониятлар манбаи сифатида қайд этиш мумкин. Рақамли иқтисодиёт тор доирада эмас, балки кўпчиликнинг манфаатларига хизмат қилиши керак. Ривожланаётган рақамли иқтисодиётнинг ҳаракатлантирувчи кучи рақамли маълумотлардир. Бутун дунёда рақамли иқтисодиёт деярли ҳамма нарсага оид жуда катта миқдордаги маълумотларни (рақамли маълумотлар) тўплаш, фойдаланиш ва таҳлил қилиш қобилияти туфайли ажойиб тезликда ўсишда давом этмоқда.

Фикримизча, биринчидан, ҳукуматнинг вазифаси “рақамли технологияларни қоидалари”ни ўрнатиш орқали бошқа манфаатдор томонлар билан яқин ҳамкорликда рақамли иқтисодиётни яратишдир. Ўз навбатида, бунинг учун биз қандай рақамли келажакни мамлакатимиз ривожигаги ўрнини аниқ тасаввурига эга бўлишимиз керак. Иккинчидан эса, иқтисодиётнинг ҳар бир соҳасида рақамли технологияларни жорий этиш ўзига хос хусусиятга эга, аммо ҳўжалик тизимида ишлаб чиқариш жараёнларини жиддий равишда қайта ташкил этишни зарурат сифатида қараш лозим.

Шундай қилиб, рақамли иқтисодиётнинг аввало тўғри қўлланиши ва унинг ўсиши кўплаб янги иқтисодий имкониятларни яратади. Рақамли маълумотлардан ривожланишда, шунингдек, ижтимоий муаммоларни ҳал қилишда фойдаланиш мумкин.

*А.К. Шермухамедов, ассистент
С.Б.Махмудов тадқиқотчи,
ТДИУ*

МАМЛАКАТ МОЛИЯ ТИЗИМИДА РАҚАМЛИ ИҚТИСОДИЁТНИНГ ЎРНИ

Мамлакатимизда, 2020 йилни Илм, маърифат ва рақамли иқтисодиётни ривожлантириш йили” давлат дастурига кўра макроиқтисодий барқарорликни мустаҳкамлаш, бозор муносабатлари бўйича нарх-наво барқарорлигини,

инфляция даражасининг ошмаслигини таъминлаш, бюджет маблағларидан самарали фойдаланиш, қўшимча имконият ва манбалар ҳисобидан бюджет дефицитини ва солиқ юкини камайтириш, солиққа тортиладиган базани кенгайтиришга катта эътибор қаратилган.

Юқоридаги вазифаларни амалга оширишда қуйидагилар аҳамиятлидир.

Биринчидан, бугунги кунда мамлакатимиз ЯИМ ўсиш суръатлари товар ва хизматлар нарх-наво мувозанатини таъминлаш учун давлат пул-кредит сиёсатини такомиллаштириш доирасида замонавий ахборот технологияларидан оқилона фойдаланиш муҳим аҳамият касб этади. Шунингдек мамлакатимиз иқтисодий тармоқларида пул-кредит сиёсатининг бозор муносабатларига хос воситаларидан фойдаланиш, қулай фойиз сиёсатини олиб бориш ва асосий ставкаларини доимий равишда назорат қилиш орқали нархлар беқарорлиги ва инфляциянинг даражасидан олиши хавфларининг олдини олиш, давлат қимматли қоғозлари билан пул бозори операцияларини амалга ошириш ва ғазначиликда мавжуд бўш пул маблағларини тижорат банкларига жойлаштириш учун ягона платформа яратиш, инфляцион таргетлаш режимининг моҳияти ва мақсадлари, уни амалга ошириш шарт-шароитлари, ижобий таъсирлари ҳамда унга эришиш муддатлари ҳақидаги маълумотни фуқороларга объектив, аниқ, содда усулда етказиб бориш кўзда тутиш мақсадга мувофиқдир.

Иккинчидан, бюджет маблағларидан ҳамда давлат активларидан мақсадли фойдаланиш, бюджет дефицитини камайтиришга қаратилган нормаларни мустаҳкамлаш, замонавий ахборот-коммуникация технологиялари ва молиявий назоратнинг халқаро стандартларини қўллаш йўли билан қонун бузилишларини олдини олиш, аниқлаш, огоҳлантириш ва бартараф этишни назарда тутадиган “Давлат молиявий назорати тўғрисида”ги қонун лойиҳаси ишлаб чиқирилиши кўзда тутилган.

Учинчидан, мамлакатимиз иқтисодиётида очиқликни таъминлаш, тадбиркорлар ва инвесторларга қулай инвестицион муҳит ҳамда капитал қўйилмаларида инновацион тадбиркорликнинг ривожлантиришда амалий солиқ солиш муҳитини яратиш, “яширин” иқтисодиётга қарши кескин курашиш, унинг ҳажмини максимал даражада камайтириш учун солиқ маъмуриятчилигини шаффоф йўлга қўйиш, солиқ юкини камайтириш ҳамда соддалаштиришга эътибор қаратиш асосий вазифалардан бири бўлиб ҳисобланади. Бунинг натижасида “яширин” иқтисодиёт кўрсаткичлари мамлакатимиз реал ЯИМда аниқ рақамларда ифода намоён бўла бошлайди.

Шундан келиб чиқиб солиқ соҳасида бутунлай очиқликни таъминлаш, замонавий дастурлаш ахборот-коммуникация технологияларини ривожлантириш стратегияси ишлаб чиқилиб, солиқ тўловчиларни сегментлаш, хавфлилиқ даражасига қараб инсон омилини тўлиқ бартараф этадиган солиқ назоратини амалга оширишни назарда тутувчи “Таҳлика-таҳлил” дастурий маҳсулот яратилади. Онлайн назорат касса-машиналари, виртуал кассалар ҳамда электрон ҳисобварақ-фактура маълумотларини қайта ишлаш ва улар асосида солиқ маъмуриятчилигини амалга ошириш жараёнини

автоматлаштириш, “Big data” архитектураси асосида маълумотларни қайта ишловчи “Business Intelligence” таҳлилий моделлар жорий этилади.

Солиқ тўловчиларга шахсий кабинет орқали кўрсатиладиган хизматларни кенгайтириш, “Ишончли ҳамкор” лойиҳаси доирасида тижорат банклари ва бошқа ташкилотлар орқали солиқ тўловчилар ҳақидаги ахборотларни жамлаган хизмат турлари, солиқ тўловчиларга солиқларни ҳисоблаш ҳамда ҳисобот топширишга кўмаклашиш учун соддалаштирилган “Сизнинг электрон бухгалтерингиз” дастурий маҳсулот ва хизмат туридан фойдаланиш ҳам мўлжалланган.

Нафақат бизда, балки бутун жаҳон иқтисодиётида ҳам бартараф этилиши қийин кечадиган солиқдан қочиш, фаолиятини яширин олиб борувчиларга мурасасиз бўлиш мақсадида хорижий мутахассислар иштирокида “яширин иқтисодиёт”нинг вужудга келиш омилларини таҳлил қилиш ва унга қарши курашиш дастури тасдиқланади. Бунда “рақамли маркировка ва онлайн касса” лойиҳасини ўз вақтида ва тўлиқ бажариш, интернет-савдо соҳасидаги субъектларни аниқлаш тартибини такомиллаштириш, “Э-омбор” товарларни ҳисобга олишнинг электрон тизимини ишлаб чиқиш, импорт қилинадиган товарлар бўйича электрон шаклда ҳисоботларни тайёрлашни таъминлаш, ўулар жумласидандир.

Эндиликда тадқиқотлар натижаларига таянган олимлар блокчейн технологияларини қўллашдаги иккита асосий муаммони ажратиб кўрсатишмоқда:

- блокчейн меъёрида ишлаши учун тармоқнинг ўтказувчанлик хусусиятини таъминлаш;
- тармоқ бўғинида амалга оширилаётган трансакциялар ҳақидаги маълумотларни тўлалигича сақлаб қолиш.

Ўз навбатида, бу муаммоларни ҳал этишнинг бир нечта варианты таклиф қилинмоқда. Масалан, маълумотларнинг барчасини эмас, балки блоклар номини ва баъзи белгиланган қўшимча маълумотларнигина сақлаш (*Scorex* очик блокчейн-порталининг *Rollerchain* ечими) ёки тармоқ топологиясини ўзгартириш йўли билан, яъни тармоқ ичида қўшимча “енгил” мижоз ролини ташкил этиш орқали. Бунда фақатгина бир блокчейн-аккаунти учун банк ҳисоби аналогларида трансакциялар ўтказилади.

Бунун жаҳон Банк тизимида 2016 йилдан эътиборан биткойн ва криптовалюталар оммалашиши туфайли таҳликалар бошланди. Бир томондан банклар биткойн мавжудлигини ва ушбу криптовалютани институционаллашувини тан олмаётган бўлишса, бошқа томондан ўз трансакциялари самарадорлигини ошириш учун блокчейн порталларидан фойдаланиш бўйича тадқиқотлар ўтказишмоқда. Чунончи, Японияда бир нечта банк валюта айирбошлаш ва конверция операциялари каби молиявий битимлар сифатини ошириш мақсадида блокчейн консорциуми тузилмоқда.